

ձայնն լինի լուռել, որ վկային արե՛կ վկայք, նա չդառնայ այլ պոռչոյն: Եւ ոչ կարն յայրենէն բնաւ իրք ուղղել ի պոռչոյն: Եւ թէ այրն ու կինն տղայ ունեան, եւ զիրենք ինչն կամ գաղափրեւորեան՝ անաւ իրեն կարեաց ծախել լինան եւ մեխել, կամ տղէլ կամ այրց գրել իրեն ապրանք՝ որ ծառաութիւնով լինի, նա քանիչ հայրն ու մայրն ինչպիսի կենայ, նա որդիքն չկարն բնաւ ոչ ինչ ազգ շարունշ 2 այնել յայն մեխան ապրանքն: Ապա եւ ծնողքն մեռնին՝ նա կարենան շարունջը ի վերայ հայրենեցին, եւ րալով թէ 3, եւ ունին զրալով ինչոյն համարն ի դարպանէն, վաղց այնոր որ հետ իրենց ծննդեանն է լիւ այն հայրենեցն վատնուած: Ապա թէ քան զտղայոցն ծնանելն առջեւ լինան վատնել, թէ ծախել թէ օտուել թէ է դիմու գրել, նա մտացական եւ ունեցողն ունիւ, որ բնաւ չունին այն որդիքն յայն իրենց շարունջ, թէ հայրց որ պարտութեան ծնանց համար լինի, եւ թէ լինի ունեւայ ծառաութեանով ապրանք՝ նա լիւ որ մահուան առաջ որդին ծառայելի գրպանի ապրանքն մնի, եւ զքառութիւն ինք կարգէ ի պատահման տեղ, հայրց դիւմ վալլել իր ազնին: Եւ թէ գանձ կամ ինք կամ հաւանդ, կամ այլ իրք գին, եւ իցէ, նա կարէ հայրն տալ յաւժ իր պիտոյ:

1 Harnais.
2 Chalonge, chalonger, հնի բռ. — réclame, réclamer, պատահել, բողոքել...
3 Plaidier.

Գ. Եւ թէ որ դատարանի ի դարպանն եւ յաղաթիւն ու կոշի գինք, նա թէ ասէ թէ «Հիւանդ եմ», նա դարպանս պատահէ է որ առջի տարպանս ավայտ իր. եւ յաղաթիւն հետ մի այլ թէ «Արեւի, քո խմբի իրաւ արտ», եւ նա այլ վայր ասէ թէ հիւանդ եմ. նա պատահէ է որ յաղաթիւն դարպանս երկու լին ծորոյ, որ երթան տեսնուան զիր հիւանդութիւնն, թէ գան ու ասին որ «Հիւանդ եւ զորք», ու վկայեն իրենց հաստատելն, նա պատահէ է որ ավտան իր: Ապա թէ տեսնուան որ ցաւ չունան, ու ասին որ իրենց ամէն ծանկնի իրք ցաւ չունի, նա դարպանս հրաւիրել գինք երրորդ անգամ, եւ թէ այլ ասէ գեւ, թէ «Հիւանդ եմ», նա զրի գարպանս երկու լին ծորոյ այլ, որ երթան առ իրք, ու ասին թէ ծորոյն մի որ երրորդ հայրց ցաւ կայ որ կու արդիւն զեղք որ չես ի կարել ի գալ իմեալ ի դարպանս եւ իրաւունց տալ» 1: Եւ երբ երկուսն, նա կարէ յեմել ի յիր տունն քանի ի պիտոնայ, բայց յառջի օրն որ ի յիր տանն ի դուրս կենի, նա իր խմբն կարէ դառարանել: Եւ թէր վրեժ ի դարպանս ի յիրաւունք: Ապա թէ չերգնու, նա անհնար է թէ չզայ ի դարպանս եւ տայ իրաւունք իր խմբին, անպատճառ:

Գ. Եւ թէ որ միաւոր առնու լին տիկին պատիւ, եւ ունեայ տիկինն հայրենեց ընդ իր զէ հայ, եւ եւ թէ ունեայ տղայ ի մէջն ու թէ մեռել, ու թէ տիկինն այլ մեռնի, նա թէ կենայ տղայն եւ թէ մեռնի, նա միաւորն ունեայ տղայն հայրենեցին ի յիր ամէն կենդանութիւնն, ընդգէ՛մ իր տղայոցն իրենցն ու ընդգէ՛մ տիկնոջն եւ ամէն ազգաբանոցն: Եւ այր վաղց անոր է, որ տղայ է լի ի մէջն. քառէ լին ի յոյլ պրկէ տիկնոջն այլ տղայ կենայ կարիք, ու ասնաւ:

զիր հասակն. նա հետ տիկնոջն մահուան հայրենեցն ի յիր որդին դառնայ որ բոլոր հայրենեցներն է: Ապա թէ առջի այրկանն տղայն աղբիւրն լինին, եւ հետի այրկանն կարիք լինի, նա որքան ժառանգէ. ապա հայրն պարտն է, ունեայ դարպանքն ի յիր ամէն կենդանութիւնն. եւ հետ հօրն մահուան առաջ կործան առնու. զհայրենեցին: Ապա թէ ամէնն լինան աղբիւր՝ առջի այրկանն եւ վերնոյն, եւ մեռնի մայրն, նա բաժնէ դարպանս զայն հայրենեցին գին: Եւ ժողն ի գեհայց կենայ միապէս ի վերայ ամէն դատեացն, գին ի յառջի այրկեն եւ ի վերնոյն: Եւ գառնի այրկանն գառնացն բաժնի՝ դարպանքն ի յիր մեռնն ունեայ, նոյնպէս եւ դատեացն, եւ կարգէ գիրենք, եւ դէտի դատեացն բաժնի՝ հայրն ունեայ յիր ամէն կենդանութիւնն, եւ ինչ տեսնու. զիր տալանք, Ապա թէ ով գիտէ որ յետի այրկանն դատեցն մեռնին, նա թէ ու կենայ հայրն կենդանի, նա մեռնայ դառնայ հայրենեցին ի յառջի այրկանն գառնեցն, զէ վերջի այրկեն ի հօն հասցիք չունի:

(Ըստ Բաբելոնի 1) 4. 2. 8.

ՅԵՂԱԳՐԱԿԱՆ

ՃՈՐՈՐԻ ՎՐԱՆ ԵՒ ՅՈՒՐԻՔԸ (Ըստ Բաբելոնի 1)

Գ.

Ինթերցողն անըւշտ իր յիշէ, որ մեր նաւաւը կը կանդ էր առած հակապանէս Ժայռի մ'առնէ, նաւաւը քաշելու տեղ չկար, ուստի խոյնընէ (նաւաւ վարք) մտան մէջը. երկուքն ետեսի, երեքն ալ առջեւի կողմն ոտքի վրայ կանգնած՝ զեքանդներն ձեռք առին, որոնց մի մայրը իրենց եւ միւր Ժայռի կտորքերն կոթնցներով՝ սկսան նաւաւը յառաջ մղել, մինչեւ որ կայսրն զարածոր առաւ զուտ եղբերն եւ նաւաւորներն փաթթեցին չաւանիւն: Մտաւայտ ասել, որ չաւանիւն վրայ հնաւ զայցնեալ մէջ փայտի փողը կտորներ կային անշուշտ, եւ իւրաքանչիւր քաշող իւր ուսին վրայ կրած ուրիշ չաւանի մի կայսի կ'անցնէր այն փայտին, եւ այնպէս իւր ուսին ուժովը կը քաշէր նաւաւը, յեմելով իւր ձեռքը բռնած հաստ փայտին վրայ՝ որ ուխտաւորի գաւազանի շատ իր նմանը:

Քաշելով, քաշելով մեր կործն նաւաւորներն զմէջ հաստցին իրիկուսան վերջապէս խեղճ գիւղի, ուր պիտի գլխեղենէր: Առջիկիցներուս հետ մամար գէւղին Գուրգուշ երկյարկեան տունն մի, որուն վերի յարիւր բնակարանն էր, իսկ վարիքն՝ ըստ գիւղական սովորութեան, ասիւն: Ընէրք մեծ, բայց մէջը դատարի. սենեակները շատ, բայց մօրին եւ աղաղատ: Ընէրքն տեղը (գեղեցիկ պանդուկ կամ հիւրանոց բաւար), զայդ մի այրեւհիւշ համար՝ որ մեզ ուղեկից էին, նշանակեց ամենայաղմար սենեակն, եւ իւր ունեցած միակ թիթիկեղայ կանթիկն յառաջացուց նոցա: Իսկ մնաց՝ երեք հօգի, անգարեցանք ուրիշ սենեակ իմ մէջ, որ գիւղական եւ ամայն տան բոլոր անյարմարութիւններն ունէր: Մեծ ջանքերէն ետեւ յաղմուցանք կտոր մի մամ գտնել՝ ընթիւրիքի ժամանակ ուտելիքի երեսը տեսնելու համար: Ընթիւրիքէն վերջ կամայ ակամայ ստիպուեցանք ննջել:

այսինքն՝ պառկելով իւրարանիւր դը ինչպէս որ կըցաւ: Բարբախտաբար մեր բնիք նոր անկողին մի էր պատրաստել տուեալ ի Բաթմում, զոր ինձ յատկացնելով՝ չոր աստիտակներէն ապառնէր զիս: Գիշերապահ կէսն աւելին մտածելով եմայ մէջ խորատուգեղայ անոյնցի:

Առաւօտ կանուխ արթնացայ, եւ թէպէտ Յուլիս ամայ մէջ էինք, սակայն առանց պալետի (paletot) չիքցայ դուրս ելլել: Սաստիկ զով ու խման էր օդը: Առաջին գործս՝ բնականաբար շրջապատս դիտելն եղաւ: Խեղա զիշն երեւի երբեմն Տաճկաց ինչխուժեանս ժամանակ լաւ չէն եւ եղբ. վասն զի գետեղեբքին մօտ մի երկու տասնեակ խանութ իւր շինուած, որոնք այժմ վաճառք կը փրտանեն՝ որ լեցուին, եւ յաճախորդ՝ որ դաւեն: Բայց ամենայն ինչ ամայի կերպարանք էր առեր այն պարապային շնորհիւ, որ առւօտանկական պատեալապին ժամանակ զիշուցաց մեծամասնութիւնը գաղթներ էր ի Տաճկաստան: Բուն գիւղը շուկայէն վեր՝ զառիւթիւրի վրայ էր շինուած եւ պատած էր ծառա-տանով: Խեղաքի ինչպէս եւ ճարտիկ ամբողջ երկայնութեան վրայ մինչեւ Արշալիս գտնուած գիւղերու բնակիչները վաղապիսօ մահմադականք են:

Ահա լուսեցաւ մեր նաւապետին ծայրը, որ զմեզ նաւակ նստելու կը հրաւիրէր: Կատար, կ'երթաւ յաւալ: Մեր նաւապետներուն կը մաղթեմ՝ Հերակղայ, կամ լաւ եւս՝ իբրեւ Հոյ՝ Վահագնի ուժը, որ ըստ կարի շուտ վեր տանելը զմեզ դէպ ի Արզուսին: Բարակ հով մը կը փչէր հիւսիսէն. աւելը գեռ չէր երեցած մնայ: Առաւօտեան զովու-թիւնը մեծապէս զգալի էր այս տեղի:

Մեր նաւակը հանդարտ կը տաչէր, եւ մենք լուռ ու մունջ կը գիտէինք պատմական գետակին սրբնիւթայ հոտումը: Միտքս եկաւ, անշուշտ ոչ առաջն ծիծաղել շարժելու, թէ մեր գիտնականներէն ոմանք զաջորիս կորուսեալ զախտի Գեհնը կը համարին... միտքս եկաւ սակայն առաջին, որ երբեմն կը հանուէր ճարտիկ աւազուտ արեւներ, եւ արուն յիշատակը դեռ կենդանի է մնացած չըջակայ բնակչաց մէջ: Միտքս եկաւ քանի մի պատմական դէպք հին Հայաստանի՝ ամառ տեղեկից, մեջպատահած. որոնց ստորաւորներ կ'ողողէ ճարտի դարերէ ի վեր. եւ ապա մեքենաբար ուշադրութիւնս սեւեռեցաւ ճարտիկ այժմեան գիրքին վրայ: Անցեր էինք արդէն աւելի քան ճանապարհի կէտ, որու միւս կէսն առաջինն ոչինչ տարբերութիւն ունէր եւ ոչինչ կար ուշադրութեան արժանի գետեղեբքայ վրայ: Յից ժայռեր, աւազուտ արեւներ, ալքատա բուսականութիւն, եւ բարձրանց կամ եզերաց գառիվերին վրայ խղճակ գիւղական խրճիթներ, քանի մի անշուշտ պաշտաւ. ծառերով պատած եւ երբեմն ալ ցանցաւ տնկուած սիմփոնի արտեր՝ — ահա ճարտիկ գետեղեբքը: Այ մի գետ այնպէս անօգուտ եւ ապարդիւն եւ իւր շրջակային, ինչպէս ճարտի, եթէ չհաշտենք՝ նաւապետի ինչը խնդրեմ, որ գլուխըր միջոցն եւ երթեւեկութեան եւ ապրանքի փոխադրութեան մէջ: Արշալիս գետաւի ի Բաթմում մէջ: Միակ հաճութիւնն, զոր կը զգայ մարդուս ալքը ճանապարհորդութեան տանն, այն ալ եթէ նա փոքր ինչ փիլիսոփայ եւ խաբէլ սիրող է, ճարտիկ հոման ճանապարհէն է: Եւ տեղին աստիճանի որբուն իւր բովանդակ ընթացքին մէջ, կանաչա-դարձ բարձրեց՝ ուղղահայեաց կանգնած, խորտա-բարտ եւ ամայի եւ չի մշտաւեւ. յարձակման հա-կառակ միշտ խորտա ցրուած, մերձ հայելայ նման խաղաղ եւ աստիպակ, եւ մերձ աւազուտ արեւն եւ հրաւանդանի նման ներս իրած ասպակաթներու դէմ կատարաբար կուտող սրբնիւթայ շուր՝ — ահա ճարտիկ արեւն հանաճայ կողմը:

Համետ ճաշէն նոր էինք քաշուեր, երբ մեր նաւակը կը մտնէր գետեղեբքին, որու վրայ կանաչով ծածկուած դաշտ մի կը տեսնուէր: Աւելի-չ-ներուս յարդարանքովն երայ դուրս եւ սկսայ գետեղեբքէն քաշել, երբ նաւակն ալ մեզի հետ կը յառաջանար դէպ ի վեր: Հինգ վայրկեան յետայ առաջն գետնի տեղ՝ չոր աւազահող դաշտ տեսնուի տակ: Այս երեւոյթը սովորական է ճարտիկ տարող երկայնութեան վրայ: Եւ անոր հետ, յետայ առաջու եւ ապա ժայռ. եւ այդպէս կը շարունակի մինչեւ Արզուսին: Առաջուրի վրայ եւս փոքր ինչ քաղէն վերջ՝ մեր տնիշն եկաւ միայն ասպակաթներէն, որոնք այնչափ երկուղ կողմէն ճանապարհորդներուն, երբ յարձակը մեզ ականջը հարկուել կուտար նաւակին ցուտի կը կողմը: Հոյ տեղ մեզ ծածկեցաւ խոյն, եւ անորք միւս անիւ, ուր մեր նաւապետներն ձեռք տան վերադառնալու: Այսպէս մերձ նաւակի մէջ հանգաւոր նստելով, պատկերով, կարողաւ, խոտով, խորհրով, եւ մերձ գետեղեբքի վրայ մեր սարի անիւ հնարահան անհնարաւ կարող հողը, կանաչ գետնին եւ լեռի ժայռը գիտնելով, վերջապէս այս երկրորդ օրս ալ թաղեցինք ժամանակին այն այնպապի անդադուն, ուստի միայն մարդկային յիշողութեան մէջ կենդանաւորս համար դուրս կ'ենէ երբեմն: Մեր շարժակուն սկսեալ եր արդէն իւր լոյսը կարուստել. եւ եթէ մենք այն երջանիկ դարբերու մէջ ապրէինք, երբ ատուածներն յիշողութեան անձամբ եւ անընդմիջապէս կը վարէին բնութեան գործերն, այն ժամանակ եւ պիտի տաէ թէ Արեւական կառք ճարտիկ երկու կողման վրայ իշխող Արշալիս գետակաց հակալ մեղքերէն վար զարեցաւ եւ Գիշերին իւր սեւ վերադրուել կ'աւ զայն փոխարինել: յոյն բարձրանց վրայ: Բայց այժմ՝ դժբախտաբար մարդկային միտքս ամենայն ինչ Փորքցաւ-ցած՝ անձամբ կ'ուզէ զնկալարեւ, որով եւ յանհաւան ծանրաբեռնած եւ իր կարողութիւնը...

Երկրորդ գիշերն անոյնցիցի բացօթեայ, Հաստաւորման եւ տեղեւանար թիվերին կը հովանաւորեմ զմեզ: Երկիրը պարզ էր. ամպերու նշխարներ միայն կը ծփային միջոցապի վրայ: Խոր լուսնի ինչ եւ խաւար կը տիրէր ամէն կողմ: Ծանկարծ աղօտ լոյս մի տարածեցաւ թիվերէն ծաշն արեւը: Մեր խաւարեցաւ մեր վերջին պատասխան հետ, մեր շուրջը վերադառնալ թիվեր միջոցին: Նայն վայրկեան հարկի, կարտուս մեան պահանջման մէջ, մեր միտքն ինչպէս չոր մացառներու ճիւղերով կրակ վառել: ճարտասուն բաց ճիշտ հակապատկեր էր

ձորովին մեռելական խաւարին, որուն մէջ միայն
Ճորձիկի պղտոր մտկերեւոյթը կը նշմարուէր աղօ-
տակի:

Հանդամանաց առջև խոնարհելով, գուցե եւ նոր տեսակ կենսւր մի շօշմարտեց Տանա՛մը եւ պառա-
կեցրջ թափառականս շրջակիներու նման. իբրեւ
“տեղաշար” (կենպնէ կ’ոտեն իրուահայերն), ու-
նէի և՛ մի պարի մի, որ զիս գէթ խոտիկ խառնաւու-
թենէն կ’աղաղակ, գլխուս տակ բարձի տեղ եւ
ծառայէր պայտուակ. թմբեկոյի տեղեւայառ
ծիւցըրը կը կապէին իմ վերմակն ու անկողնոյն
էնգուրն (ցիւն). իսկ խորիկի Տարթեհեանի վնդը
սոսՆուն եւ մեղմ գեփեւուն կը բարբերէ իմ գիշե-
բայիկն արգուռաբու... : Այ՛, բախտատեղծայակ, որ
գրաւէի իր այլի վեհաբը. այսու Տանգեղեմ անկեղ-
ծօրէն կ’ստեմ, որ գիշերը շատ Տանգիկառ շանդոյցի,
եւ ամբողջ Ժամբերմը միտքս գտնէր մտածած թմբե-
նեկը, որովք մտաւոր կենացս ամէն շրջանաւ թա-
փոնցեցին, ամէն անկիւնը մտան, եւ վերջ գտան
միայն իմ տա՛մանից, երբ արտեւանաւորս յաբոխե-
թեան բեռան տակ ճնշուած եւ արշալոյսիդ զա-
լուծե՛նէն Հրապարուած՝ գիշերուան հեղեղաց մօտ
ստեղծեցան արեւուտն անդրադնիկ շառաղապթիկ
տակ:

Ի երբ աշգրիտ բացի եւ զգայու թիւերն գտայ, կ'ուռ եղի հոս մի եր տարածուած ամէն կողմ, հաստատուելոն շարուրն էին սղոյնի պիտակն զիտուն, որուն մէջ տապալած իւրը պղծաբաններ արձանակով մի ճաքածաւեր՝ Այս տեսարանը իջն ուղեր անուշ շարի թորուլ, կարծի խելքիցներն աւաւտուած թարմութեան հետ միախնի անուշգիլ յոյս ալ կ'ուռ եղի առնուլ, եւ ըստ իրենց սովորութեան՝ գետնի վրայ ծուրն իջն, ի բուսականի ձեւըր մի մի փառաւոր կտոր սիմֆոնորի հաց, անբեւտակայէի անոր՝ ժակով՝ պտուտներն կը թաթխեին հայրն տապալած ձեւ իւրին մէջ։

Առաջին խօսքս ուղղեցի մեր բեկչին, եւ հարցուցի թէ որչափ ժամանակ պիտի վայելէի դեռ իւր հրամանատարութեան հաճոյքը:

— Այսօր մինչև կես օրը, պատասխանեց նա ծիծաղելով, եւ զի հրապրեց մասնագիտի խրեցչ աւելի: Հիւրերը նուազանիս շնորհակալալուծի են յայտնելով, եւ իբրև յառաջ գնալու մասը նաւան: Երբու վերջինքն են նաւան: (տփ. սոս օր առան շուրհեր, օր կարօղանայի բառայմը կռնել) շնորհի երկայնագիտ շուսան, սիսաւ իւր կրկայ բայինք առնաւ:

Որչափ յԱրգուակն կը մտնեայնք նայնչափ չարսին մէջ շարքեր կը շատնային: այժմ՝ ստի-
գործած էինք ուշարգութիւնս անէ: որ չպարծնային
նշ գեանին մէջ ժայռերուն եւ նշ գեանդէրե-
րուն: Բայց չնայելով պա քոյր բնական դժուա-
րութեանց, սորից օտարակա՛նք մը Տամար ան-
շուշտ սարսափելի կը թուին, ժողին վրայ շատ
սակաւ է պատահած նաւաբեկութիւն: Բէնէնը
մանրամասն կը քննադէն գետը եւ փորձած էն
վաղեղալից տեղերն ամենամեծ Տառութեամբ կա-
ռավորելու: Ուստի շրջորի՛ն Վտակոն ծանախա-
հորէնքն՝ Արգունինցի, կատարելապէս չնմոքա-
րտայլ կը նստին նաւակ եւ անհոգ աչքով կը դի-

տեւն այն յորձանքի, հասանքի եւ ժայռերու պատ-
ճառաւ երկիւղեցիր: Մի կամ երկու անգամ միայն
վերջէ 10 տարու ան վեր, պատահե՛ր եւ սոսկից ա-
զգաւ: Զքին սաստիկ յորձու՛թեան ժամանակ նաւ-
ակը չէ կարողացեր պլոնիւն յորձանքին միջանէն:
Իր զինքը տարե՛ր ուղղակի քարայրի եւ զարկի, ու-
րով շահեկանուած եւ իրատու գտած՝ տասնեակ մի-
լիոնապար Տորթոքի քաղաք եւ նաւատարնիքի կենտրոն
է արժէք: Այս քաղաք դեռ եւս սոսկի մտկոյ կը յի-
շէին. բարեբախտաբար արեւուրդին թուականը բուս-
կան հին երեւեալ եւ ոչ եւս այնչափ սաստիկութեամբ
կ'զգոցէր մտայ միայն:

Բոլորածանաչ արգգալին իւր զենիթին մօտ էր արդէն՝ երբ մտնւ, ժողովդապետին լեզուաւ խօսեալով, Արդուն ի՞նչ հաւտերն սխալեց առնալ: Տեսարանները մեր աչաց առջև հեռագհետէ կը փոխուին: Ամայի կամ ապաւտտ գտնեցեղի տեղ՝ կը տեսնենք գեղցիկի գլխառնակներ միշտ զարկվիլ հին, կը տեսնենք մանաւանդ շքեղ ձիթեհներէր, որտեղ ակօս ակօս բաժանումն խնամով, կը բողբոջնու թ թարմ տաւաղը ձիթերը վերայ՝ մշտադաւան տերեւներու ներքեւ կանաչ կանաչ ձիթապողիներ կը սքօռին: Այսօրինակ տեսարանները բազմազան շնե եւ իրուամբ միտահաճող երեւոյթ մի կ'ընծայեն:

Այսօրը մի ժամ էր արդէն անցեր. մօտ էինք Արդունին, բայց ի՞նչ հարուստութիւն ալ մօտ էր իւր վերջնորդը գնելու: Երկուստեք ալ երբ ճուրթին գետափանց մէջ մեր ժամանակը կը սահեցընէինք. առանց որեւէ գոհ գայալու: Ես մանաւանդ՝ կը բազմայի, որ սրբալի կարեին է շուտով այս գրական (drame) իւր վերջին վաթաղարն իջեցնել. բայց եր սխալեի, գե. գ. փոքր թիւնք մը ակ տեղի պիտի առնեիր ճանապարհորդութիւնը պատկերելու համար:

Օրն ինչպես ասի, սկսե՛ր էր միջնակեան խա-
նարճը՝ յանկարէն հրիգոնը մի՛տադնելու, թուա-
մակեր ծածեղէնքն երկից կապտաւոր կիտարոյի,
եւ որ ամենէն գարմանալին էր, մեր ուզողութեան
Հակառակ Տիմ փոքիւ, որ զգետի վայոյ սկսեալ
լիբրիի տրեմբը յարդպանէ՛ր, Բարակ սննդէն,
Ժ'ալ, որ Հնադէնո՛ւ խառնալ կը սպանար, ան-
ողորմարար կը իրէ՛ր զմէջ, եւ մահաւանդ նաւա-
վարներէ՛ր Ի սկզբան ար անշնայ ջիշգիւրն ոչա-
ղաթի՛ն շանելով, ես թեւն նաւակին կողմն
ոյցուցա՛մ։ Հետաքրքրութեան կը դիտեի զայնու-
ցած մանրիկ հոգանիկն, արնք հեռեղբերէն՝ քիչ
Հեռու կը հաւաքուէին, կը մեծնային եւ գողցե-
անպատճառ կամուխալով ի պալարս մտնել մեր նաւ-
ակին Հետ, անկու ճիգեր կը թափէին միմեւ եւ
փով զլորելու համար։ Կը յաղոգէին՝ բայց կիտա-
րատար. փառն իր անապարճին նըքս նեղ կը բա-
խին գետառն մէջ ջրուտն եւ ջրոյ տակ շերտով
ծածկուած ժայռերուն, սրով կը կորուստնէին ի-
րենց սոյնը։ Ինչ արդ փոքր անկը, որ այն հաւաքու-
ծայն կը մտար, թէպէտ յամառօրն կը վաղէր կը
էր բախէր մեր նաւակին՝ բայց արգէն ջրտառն
եւ անգործ Մսկայոյ մի անգամ իբր տարբեր վերա-
նալքութիւն տաւ, եւ ես քիչ մնաց պիտի զիջայի
չորտի՛ն ալեկոծութիւնն արհամարհելուս Բլգա-
նէ ալիք մի իւր ետեւէն փաշտը հովնն այժ ասածս
Հաւաքեալ յրթալով փաթը աղէնուր կը ջանա-

մեծ կոհակ մի ձեռնաղ ճիշդ այն ատեն, երբ մենք ստիպուած էինք մեր գետեղերէն անպատճառ դիմացն անցնել: Մեր նաւակը գետին մէջ տեղն էր անցեր, երբ այն այլեւք գլորելով զգրդմամբ մօտեցաւ մեզ: Անիմարթ մի շափեցի կոհակին եւ մեր նաւակին մեծ ուժ իւնին, եւ առաւելութիւնք մեր կողմէ գտնելով՝ անհոգ եղայ, բայց յանկարծ իմ նստած կողմանս վրայ մեծ հարուած մի զգայի եւ տեսայ որ ալիքի մասերն զիլուտ վրայի անձրեւի կամ ինքնուրու էին խառնուել: Հիմարթ ինչն արեւոյ նաւակին մէջ, մէկ վայրկեան ետքն, երբ աչքես բացի՝ որ այդ միջոցին մերենաբար զոյցուեր էին — ահա կոհակաց փշաւներն, որ ձեռք բռնած հովանոցի շէշպատեն յորձանքի նման վար կը հեղուր: Նաւակը լցուեր էր ջրով. իսկայն վրայ թափուեցան երկու նաւակար, որոնք կարճ միջոցի մէջ իրենց փայտէ շերտիներէն մեր անվարձ անկողնի հիւրն նաւակէն գուրս հանեցին: Միւս կողմէն անձրեւն ալ զոգցեալ օրինակ առնելով ճարսխէն, հետագէտն կ'առելորներ իւր շափն: Այլ զօրան անպատուարար մնան անկարելի եր, նաւակարները նաւակը հանգչեցնողցին գետեղերէի վրայ եւ պարզեցին մեր վրայ առաքատեղէն ծածկոյթը, որ կատարուեցաւ հետեւեալ կերպով. երեք փոքր գերանէ կայմեր կանգնելով՝ նոցա վրայ երկնցուած գերանէն մինչեւ նաւակի կողմը դաւաղածներ գրին նաւակին ամբողջ լայնութեամբ եւ ապա օդն կմխիւրը ծածկեցին առաքատի կտորով: Ապա տած էինք թէ անձրեւի եւ թէ ալիքներու հառաւմն, միայն նոքա երբեմն առաքատի ծակտիկներէն կամ իւր կամ իւր կայցեղէին մեզ: Կէս ժամ մնացինք այս հեղուտ ճիւղ ծածկոյթի թակ անխոս եւ անշարժ. մեղմայտաւ վերջապէս անձրեւն եւ նաւակարներս փաթկնուեցան շուանին, եւ զինքն խոռոհի մօտ զգալով՝ երազող ձիւս նման, կայծղիք ալ նոր շնորով սկսան զմեզ քաշել: Չորս կողմն թայց էր եւ ես անհանգստութեան պատճառաւ բովանդակ ջրաձուլութեամբ ակնապիւր կը գիտէի այն կողմն, ուր կը յուսայի շուտով տեսնել նաւանկիս քաշը:

Կէտրեն վերջ՝ ժամը Չն էր (ըստ եւրոպ.) եւ օրուան երրորդը, երբ մեր նաւակն ահագին ժայռի մը ստորոտը քերելով զմեզ հանեց քարէ կամուրջի մը գիմաց, որու ձախ կողմը ընդարձակ աւազուտ էր: «Արդուին, Արդուին, յայն ատին ուղեկիցներ, Այոյմբուն նաւակներուն» ցամաք, ցամաք յոգաւոր իման: Նաւակը սիւնի պէտքերու օգնութեամբ մտնեցաւ կամրջին եւ զարարեցաւ աւազուտին քով: Հասնել էինք Արդուին (Հարաւայիտի):

Կ. ՏԻՆՈՒՆՆԱ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԵԱԿԱՆ

ԾՈՆՈՆ ՀՈՎԵՐ

Մարգագետինը են ամայի,
Հագիւ ծաղիկ մը թարշամած
Պորագլուխ կեցեր նայի
Հովտին մէջ մերկ եւ տխրամած:

Մէզ մը պատեր է մրթազին
Մարդաթափուր ափանց վերան.
Հողմունը ուժգին երբ յարձակին
Ժառոց շիմունքն իսկ կ'երերան:

Ներքեւ ծառոցն այն անտերեւ՝
Բրլուրն ի վեր լերկ առապար՝
Երբ գոռայ շուկն բրլեր վերեւ,
Թռչի զիշերն երբ կուրաբար,
Կ'երթամ՝ ցաւով տեսնել յետին
Տերեւն անգամ ինկեր գետին:

Եւ թախծութեան մը տխրամած
Հոն թաղուելով ի զոգս՝ անկամ,
Այս կորուսեալ քարեկամաց
Յետս կը կոչեմ՝ ստուերն անգամ:

Հոն՝ երբ սահն կենացս ժամեր
Զգածեալ սրտի խորհիմ՝ զայն օր,
Երբ առոյգ տիքս ալ թառամեր
Պիտի շոնանեմ՝ զայց նորանոր:

Aimé Martin.

Թրգմ. Յ. Տ.

ԱՐԴԱԾՍԵՑՈՒՄՆԵՐ

ԱՌԵՅՐԱԿԱՆ

(ՏԵՂԵԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՐ. Զ. ԲՈՐԱՌԱՎՈՐՆԻ)

ԶՄԻՌՆԻՐՈՑ 1888 ՏՈՐԻՐՈՑ ՏԵՆԵՐԱԿԱՆ ԳԻՐԲԸ
ՊԵՏՅՈՒՆԸ ՏԵՂԵԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

(Հարաւայիտի եւ վերջ)

Ծ. Պիտիլիք:

Պարտ: Հաստ տարիներէ ի վեր զայլմակա-
նութիւններէ եկած շարքար տեղոյս համար ունե-
ցած նշանակութիւնը կորսնցուց. ընդ հակառակն
ձախկնդի շարքար շատ մեծ գտաւ եւ օր ըստ օրէ
կը գտնէ: Աւտարիայն եկած շարքարն որուն հետ
մրցել անկարելի էր, անցեալ տարի քիչ մը նուա-
գեցաւ, որովհետեւ Գաղղիա ամէն հնարք
այս վաճառքը դարձեալ ձեռք ձգելու, զոր եւ կը-
ցաւ տարուոյս առաջին շորս ամիսները՝ տէրութեան
ստանալ արտաւուրէն ապահովեցնելուն օգնու-
թիւն գտնելով՝ յաղթութեամբ ի գլուխ հանել.
այնպէս որ ասով Աւտարիոյ վաճառականութիւնն
հարուած մ'ընդունեցաւ: Սակայն աւտարիայի վա-
ճառականը յառաջ անցան եւ վճարելու պայման-
ները գիւրացուցին, եւ ասով տուրեւտան ուղիւ
ժամբու բերուեցաւ:

Եզիպտոսի եւ Հռոմիտա ալ առաջին շորս ա-
միսները շարքարի վաճառականութեան մասնակցե-